

Antònia Tayadella, una baula imprescindible en l'estudi de la literatura del segle XIX

per Rafael Roca

Sobre literatura del segle XIX
Antònia Tayadella
«El Vuit-cents», 8, Universitat de Barcelona i Societat Verdguer, Barcelona, 2013.

Durant les darreres dècades, l'estudi de la literatura catalana del segle XIX ha experimentat un avenç sense precedents. Des de la celebració del Col·loqui internacional sobre la Renaixença, que tingué lloc a Barcelona en desembre de 1984, fins a la recentíssima aparició dels papers de l'anomenada Societat Pírica, les diferents convocatòries del Col·loqui Verdguer –que s'inicià en 1986–, la creació de la Societat Verdguer (1991) i de la Xarxa Temàtica «La Renaixença» –actualment reconvertida en Seminari d'Estudis Catalans del Vuit-cents–, la commemoració del Segle Romàntic (1995), els centenaris de la mort de Jacint Verdguer (2002) i de Teodor Llorente (2011), i els 150 anys dels Jocs

Florals de Barcelona (2009), entre d'altres fites, tot plegat ha propiciat un gran impuls i, en molts casos, una revisió o un canvi d'enfocament respecte a una època, uns autors i una literatura que, anteriorment, havien gaudit d'escasses simpaties.

Si en aquest temps ha pogut produir-se aital gir quantitatiu i qualitatiu ha estat gràcies al treball que, en els anys precedents, varen portar a terme estudiosos com ara Jordi Rubió i Balaguer, Antoni Comas, Joaquim Molas, Manuel Jorba i Joan Lluís Marfany. I també Antònia Tayadella, professora de la Universitat de Barcelona del 1977 al 2006, a la qual, en senyal de reconeixença i agraïment, un grup de companys i deixebles acaba de retre un homenatge en forma de llibre. El volum, titulat *Sobre literatura del segle XIX*, i editat per la Universitat de Barcelona (Facultat de Filologia i Departament de Filologia Catalana) i la Societat Verdguer a la pulcra i imprescindible col·lecció «El Vuit-cents», recull dèsset dels díhuit articles «sobre literatura catalana vuitcentista que Antònia Tayadella va publicar de 1980 a 2004. [...] Un itinerari de vint-i-quatre anys caracteritzat, primer, per una atenció predominant als problemes de la literatura narrativa i, després, per l'interès a actualitzar l'estudi del romanticisme», segons que hi afirma el professor Josep M. Domingo, de la Universitat de Lleida, curador del volum i un dels investigadors més actius, sagaços i competents de què, a hores d'ara, disposa l'estudi de la literatura catalana del segle XIX.

D'aquesta manera, el llibre s'estructura en sis apartats –«El Romanticisme», «La literatura narrativa», «Narcís Oller», «Els Vayreda», «Jacint Verdguer» i «1888»–, i s'encapçala de tres notes introductòries en què, a

manera de pròleg, Enric Gallén i Enric Cassany –companys de Tayadella– i Josep M. Domingo –deixeble– parlen de l'autora com d'«una de les alumnes més sòlides i brillants de la seva promoció» i «una de les persones més batalladores i insistents perquè l'ensenyament de la literatura, i específicament la del dinou, assolís un relleu significatiu» a la Universitat de Barcelona (E. Gallén); glossen l'exigència del seu treball: «Una fitxa de l'Antònia és fiable com una acta notarial, un buidatge seu no tolera oblots ni inconcrecions; una actualització bibliogràfica –posem-hi, sobre algun aspecte del romanticisme europeu– no pot tenir fi ni compte» (E. Cassany); i lloen l'excel·lència de la seua docència a la segona meitat dels setanta: «N'emergia un territori, el de la literatura catalana del vuit-cents, que Tayadella evitava d'explicar segons els llocs comuns i els temes usuals de la modesta tradició dels estudis sobre el segle XIX català. [...] Era tot un món nou que es feia al nostre abast: un seguici de figures, de llibres, de mons convocats amb eficàcia captivadora» (J. M. Domingo).

La primera de les parts, dedicada a «El Romanticisme», està integrada per tres treballs: «Presència de Jean Paul a la literatura catalana vuitcentista», escrit en col·laboració amb el professor alemany Roger Friedlein; «Introducció als assaigs literaris de Josep M. Quadrado», que posa l'accent en la gran significació que, més enllà del seu vessant d'historiador, assolí el polígraf menorquí com a crític literari (cosa que ens permet parlar d'ell com l'iniciador de la crítica literària a les Illes Balears); i «*Julita*, de Martí Genís i Aguilar, novel·la romàntica», un autor que Tayadella qualifica com «el primer novel·lista vocacional, i no croat de la causa, del segle XIX». Al segon apar-

tat, «La literatura narrativa», trobem tres estudis més: «Novel·la i llengua al segle XIX: història i conflicte», en què basteix una aproximació a les valuoses aportacions que, pel fa a la catalanització del gènere, dugué a terme el «triangle» Yxart-Sardà-Oller; «La novel·la en català de 1862 a 1882. Catàleg», que representa el primer intent de classificació de les novel·les publicades a Catalunya en el període que va des de l'aparició de *L'Orfaneta de Menargues*, d'Antoni Bofarull (considerat com el moment de represa del gènere), fins a *La Papallona*, de Narcís Oller (assenyalada com el seu model de normalització); i «Joan Sardà: el realisme i el naturalisme literaris», en què l'autora destaca la vàlua literària i la importància històrica d'un autor al qual dedicà, en 1978, la tesi de llicenciatura; i que és considerat l'introducció, juntament amb Yxart i Oller, del realisme-naturalisme a les lletres catalanes.

A continuació, l'apartat «Narcís Oller» integra quatre estudis que aprofundeixen en l'obra de l'escriptor que, en paraules de Tayadella, provocà a final del segle XIX «el decantament cap a l'estètica vigent llavors a Europa, la del realisme i el naturalisme literaris». Així, «*La Papallona*, primera novel·la de Narcís Oller», introdueix el lector en tota una «fita significativa en la superació de l'anacronisme literari propi del moment», en l'obra que convertí Oller en el novel·lista català més important del seu temps; «Quinze cartes de Felip B. Navarro a Narcís Oller. A propòsit dels inicis del naturalisme a Catalunya», recupera i analitza la relació epistolar que l'autor de *Vilaniu* mantingué amb aquest crític literari valencià –juntament amb Sardà, un dels que escrigueren més ressenyes favorables a la seua obra– resident a Madrid, des d'on seguia, amb interès i fruïció, el moviment literari català; «Qüestions de realisme a Catalunya: Narcís Oller i la teoria literària», que mira de reconstruir «a base d'espigolar en pròlegs, epistolaris, articles, llibres de memòries –si s'escau– o la pròpia obra narrativa» aspectes de la teoria literària olleriana; i, finalment, «Narcís Oller, cronista de la burgesia

catalana», que assenyala, com un dels principals *leit-motiven* del novel·lista, la conversió de Barcelona en una gran urbs cosmopolita gràcies a l'ascensió i la consolidació de la burgesia.

Juntament amb el d'Oller, l'altre apartat central del llibre és el dedicat a «Els Vayreda», Marià i Joaquim, que s'inicia amb l'article «A propòsit de la gènesi de *La punyalada*, de Marià Vayreda: el tractament de la figura del bandit», la novel·la a la qual segurament la professora Tayadella ha dedicat més hores d'estudi, ja que constituí, en 1988, el tema de la seua tesi doctoral; a «L'atzavara no floreix fins que velleja. Aproximació a la trajectòria literària de Marià Vayreda», i a través de l'anàlisi de la seua narrativa breu apareguda en diverses publicacions periòdiques –l'article n'incorpora el catàleg en apèndix–, l'autora dóna compte que l'escriptor olotí fou molt més que un autor de «tres únics llibres» –*Records de la darrera carlinada* (1898), *Sang nova. Novel·la muntanyenca* (1900) i *La punyalada. Novel·la muntanyenca* (1904)–, en expressió de Maurici Serrahima; mentre que a «*Lo trabucaire*, de Marià Vayreda, a l'origen de *La punyalada*. Estudi i edició», Tayadella analitza una obra que, en la seua opinió, fou concebuda com a introducció al bandolerisme català i forma part del conjunt d'esborranys diversos que il·luminen certs aspectes de la gènesi de *La punyalada*; «*Tres generacions*, de Joaquim Vayreda, i l'Escola d'Olot», representa una aproximació a una novel·la que romangué inèdita fins al 1993 –aquest text, de fet, n'és el pròleg– i que suposa un camí d'accés al pensament de tres escriptors-pintors –els germans Vayreda i Josep Berga i Boix–, la vocació literària dels quals respon «als elements més actius de la vida artística i cultural olotina de les últimes dècades del segle XIX»; i «*La punyalada* de Marià Vayreda: l'enrevessada història d'un text i la seva edició» és la introducció a l'edició que, després de llargs anys d'estudi, veié la llum en 2004 a l'editorial Proa, aleshores dirigida per un altre destacat estudiós de la literatura del vuit-cents: Isidor Cònsul; una edició que la professora Tayadella desitjava «pla-

ent i útil», tant per als lectors de literatura com per als filòlegs. No debades està dedicada «al Dr. Joan Veny, que, professor meu als anys setanta, em va mostrar què cosa és filologia».

En darrer terme, i a manera d'epíleg, tanquen el volum els estudis «Afinitats artístiques i ideològiques entre Verdaguer i els Vayreda», que posa en relleu la vinculació de l'autora amb el verdaguerisme –és un dels membres més veterans de la Societat Verdaguer– i que trau a la llum sis cartes dels anys 1880-1890 encreuades entre Jacint Verdaguer i Joaquim Vayreda i dos «fragments manuscrits del poema verdaguerià [*Canigó*] conservats, respectivament, en els llegats de Marià i Joaquim Vayreda»; i «L'Exposició Universal de 1888 i la literatura», que mira d'avaluar la dimensió literària de l'Exposició Universal de Barcelona del 1888, amb especial atenció envers els Jocs Florals d'aquell any, que, com ha analitzat recentment i en profunditat el professor Ramon Pinyol, tingueren lloc en data i lloc diferents dels habituals i varen estar sotmesos a tot tipus de tensions, literàries, ideològiques i polítiques.

Finalment, sols resta felicitar l'autora i les persones i institucions que han fet possible el volum *Sobre literatura del segle XIX*, un llibre que acredita una biografia acadèmica exemplar marcada pel rigor científic i el servei al coneixement de la literatura catalana vuitcentista, en l'estudi de la qual la professora Antònia Tayadella ha excel·lit fins al punt d'esdevenir-ne una peça fonamental; ja que, com assegura Josep M. Domingo, els dèsset treballs que s'hi recullen –i als quals, no ho oblidem, encara caldria afegir «La recepció de Verdaguer al *Diario de Barcelona* (1877-1902)», que n'ha estat exclòs, i les seues contribucions a les obres col·lectives *Literatura catalana. Dels inicis als nostres dies* (1979) i *Història de la literatura catalana* (volum VII, 1986)– «deixen el testimoni d'un itinerari de què [l'autora] en resulta una baula imprescindible en la seqüència dels estudis sobre el vuit-cents literari».